

מפגש מס' 12

דף למנחה

שמות ט"ז-כ'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק טז - ירידת המן במדבר סין

פרק יז - רפידיים: מסה ומריבה ומלחמת עמלק

פרק יח - עצת יתרו

פרק יט - מעמד הר סיני

פרק כ - עשרת הדברות

לימוד מעמיק

דמותו של ישמעאל

פתיחה

המטרה המוצהרת של יציאת מצרים הייתה להביא את עם ישראל אל הארץ המובטחת לאבות - ארץ כנען. אמנם כבר במעמד הסנה מזכיר ה' עניין נוסף שצריך להתרחש כחלק מתהליך זה: **וְהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֱלֹהֵיהֶם עַל הָהָר הַזֶּה (ג', יב)**. בהתאם לזה, גם הדרישה של משה מפרעה לאורך כל התהליך, איננה לשלח את העם שיצאו לארצם, אלא לאפשר להם לצאת ולעבוד את ה' במדבר - בהר האלהים: **שִׁלַּח עַמִּי וְיַעֲבֹדוּנִי**. אם כן, להוצאת ישראל ממצרים היו שתי מטרות מקבילות אך שונות - האחת, קיום ההבטחה לאבות ונתינת הארץ המובטחת לזרעם; אבל השנייה ספציפית לעם ישראל היוצא ממצרים: לפדות אותם משעבודו של פרעה מלך מצרים לעבודת ה'.

המסע ממצרים לארץ כנען צריך היה להיות מסע פשוט: העם עוזב את מצרים בדרך המרכזית - דרך ארץ פלשתים - ומגיע לנחול את ארץ כנען. משיקוליו שלו, ה' בוחר להובילם דרך המדבר: **וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרַעֲהָ אֶת הָעָם וְלֹא נָחַס אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחַס הָעָם בְּרֵאֲתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה**. ויסב אלהים את ה'עם דרך המדבר ים סוף (י"ג, יז-יח). אמנם, במסגרת המסע לעבוד את ה' על הר האלהים, ההליכה במדבר איננה מסלול עקיף, אלא הדרך הישירה והמתוכננת אותה העם צריך לעבור.

בשיעור זה נבחן את המסלול שעובר עם ישראל בדרך להר סיני, ולהבין את התהליך שעם ישראל עובר בדרך לפני שהוא מקבל על עצמו לעבוד את ה'.

התמודדות עם אתגרים

על פי הנחייתו של ה', הבקשה של העם מפרעה היא לצאת אל המדבר מרחק של שלושה ימי צעידה ושם לבזוח לו: **גַּלְכָּה נָא דֶּרֶךְ שְׁלֵשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִזְבַּחָהּ לַה' אֱלֹהֵינוּ (ג', יח)**. אל הר חורב ועבודת ה' הקשורה אליו, מגיעים בני ישראל רק חודש וחצי אחרי יציאתם ממצרים, כנראה במרחק גדול יותר מדרך שלושת ימים. לעומת זאת, כאשר הם כן הולכים 'דרך שלושת ימים' במדבר אחרי קריעת ים סוף, הם מגיעים למרה: **וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף**

וַיֵּצֵאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם. וַיָּבֵאוּ מִקְרָתָהּ וְלֹא יָכְלוּ לְשִׁתּוֹת מִיַּם מִמֶּנָּה כִּי מָרִים הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מִרְיָה (ט"ו, כב-כג). עובדה זו ממקדת את תשומת הלב במתרחש במרה, ויוצרת קשר בין המתרחש שם לבין המטרה הסופית - עבודת ה' בחורב.

אחרי שלושה ימים במדבר בלי מים, מוצאים העם מקור מים גדול. לכאורה, מציאת המים הייתה אמורה להיות סימן טוב, אלא שלהפתעת בני ישראל המים במקום היו מרים ולא ניתן היה לשתות מהם. העם מלינים אל משה שצועק בתורו אל ה'. תגובת ה' לא מאחרת לבוא: הוא מנחה את משה לזרוק למים עץ מסוים, ופתאום המים נרפאים ונעשים מתאימים לשתייה.

לכאורה מדובר כאן בתופעה רגילה של נס והצלה - לעם יש בעיה, וה' פותר להם אותה. אלא שבמבט רחב יותר על מסע בני ישראל אל המדבר, יש מה לתמוה - הרי ה' הוא שהוציא את העם אל המדבר, והיה יכול באותה המידה לדאוג מראש לכך שהעם ימצאו במדבר מקור מים טוב להרוות את צמאונם במדבר. והרי הוא שלח אותם לאותה הנקודה, במרחק שלושת ימי הליכה אל תוך המדבר. הוכחה לכך שהשאלה הזו לגיטימית, ושצורכיהם של העם אכן מסופקים ומוכנים להם מראש, מגיעה מיד בתחנתם הבאה במדבר - אילים: וַיָּבֵאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּי מַעֲיָד עֵילִי וְשֵׁם שְׁבִילִים - יש בו שתיים עשרה מעיינות מים בדיוק כמספר שבטי ישראל, ושבעים תמרים כמספרם של שבעים המשפחות שמרכיבות את העם. תחנה זו מבהירה לנו ולעם באופן ברור - ה' יכול לדאוג לכך שצורכי העם יהיו מוכנים להם מראש בדרכם אל הר חורב ולארץ הקודש. (ראו גם [פוסט מאת הרב צבי שוורץ](#))

אם כך ברור כי סיפור מי מרה היה מכוון. העם הולכים אחרי משה אל עבר הנקודה בה דובר מראש שיזבחו לה', ובמקום למצוא שם שולחן ערוך, הם מוצאים מאגר גדול של מים מרים. ברור כעת כי הסיטואציה הזו היא מעין ניסיון לעם, מבחן שהוא גם שיעור לחיים. או בלשון התורה: שָׁם שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִפְּחוּ (ט"ו, כה).

שאלות לדיון

נסו להבין מתוך הסיפור מה ניסה ה' ללמד את העם, וכיצד בחן אותם. מה לדעתכם הייתם עושים בסיטואציה דומה?

ראשית יש לבחון את תגובתם של ישראל למצב: וַיֵּלְכוּ הָעָם עַל מִשְׁהָ לְאָמֹר מַה נִּשְׁתָּה (ט"ו, כד). מצד אחד, ניתן לזהות כאן את הפועל 'וילנו' שמשמש פעמים רבות לתאר תגובה שלילית של העם, תלונה חסרת סבלנות. אמנם אם משווים את דברי העם כאן ובמקומות אחרים (גם קרובים מאוד, כמו התלונה על ים סוף ודרישת האוכל במדבר סין) נזהה כי בניגוד לפעמים אחרות בהם העם הפך את תלונתו לריב וטענה נגד עצם היציאה ממצרים, כאן העם מסתפק בתהייה פשוטה ולגיטימית: "מה נשתה?". דווקא במקום בו האכזבה מחסרון המים מתבקשת כל כך, העם מתגברים על האכזבה ומתמקדים בצורך הפרקטי שלהם למצוא מים. נראה שניתן לומר שהם עמדו בניסיון. (ראו [פוסט מאת הרב פרופ' יהודה ברנדס](#))

גם תגובת משה מותאמת לכך. הוא איננו מוכיח את העם או מתעמת איתם על דבריהם. הוא נענה להם מיד וצועק אל ה'. כבר כאן מסתתר שיעור חשוב, שנלמד על יד משה עוד במעמד ים סוף. שם, כאשר העם צועקים אל ה' ומתלוננים למשה למראה המצרים הרודפים אחריהם, משה מרגיע אותם ומבטיח 'הכול יהיה בסדר': וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֵל תִּירָאוּ הַתִּיַּצְבוּ וַדְּאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְיְפוּ לְרָאֹתָם עוֹד עוֹלָם. ה' יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרִישׁוּן (י"ד, יג-יד). במסגרת דברי ההרגעה הללו, משה מנחה את העם להביע את אמונתם על ידי חוסר פעולה: 'התיצבו' = עמדו כצופים ותנו לדברים להתרחש מעצמם; 'אתם תחרישון' = אין צורך בצעקה ובקריאה, ה' ידאג לכם. אמנם, מיד לאחר מכן ה' אומר למשה דברים אחרים: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תַּעֲשֶׂה אֲלֵי דַבָּר אֲלֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ (י"ד, טו). במקום להתייצב ולהחריש, ה' מגיב לצעקה דווקא, ודורש מהעם להיות מעורבים ולהתחיל לנסוע אל הים, כדי להביע את אמונתם ולהיות שותפים להצלחתם.

מכאן לומד משה כי למרות שה' הולך עם ישראל לדאוג להם ולהגן עליהם, נדרש ממנו ומהעם לקחת חלק בהתמודדות עם הקשיים. עליהם לעבור את התהליך של הקריאה לה' בעת צרה, להביע את אמונתם בו

ולהשתדל בעצמם, ומתוך כך לזכות לישועתו. על ידי כך שהעם פוגש בתחילה מים מרים, ורק על ידי קריאתו לה' הוא זוכה לתיקון המים, מלמדת אותו לפנות אל ה' בעיתות צורך כדי לזכות בישועתו. (ראו [פוסט מאת חנן פורת](#))

זווית אישית

ניתן להתחבר למסר האחרון בקשר לחינוך ילדים. פעמים רבות, למרות שפשוט הדבר בשביל ההורים לפתור בעיה לילד, אנו משאירים אותו תחילה עם האתגר ומצפים לראות אותו משתדל להתמודד איתה בעצמו. בין אם זה לנסות ולפתור את הבעיה בעצמו, ובין אם לפנות אל אדם מבוגר יותר בבקשה לעזרה, אנחנו מחנכים את ילדינו לקחת חלק בדאגה לעצמם, ולא להסתמך רק על העזרה ההורית.

כיצד המסר הזה יכול להשפיע גם על חיייהם של מבוגרים? היכן באה לידי ביטוי הדרישה לקחת חלק בפתרון בעיות במסגרת החיים הבוגרים שלנו? איך אתם מתנהגים במקרים כאלה?

טובת המצוות

נוסף להתנסות של העם באופן התגובה וההתמודדות עם קושי, ה' מלמד את העם מסר נוסף על ידי הסיפור במרה. פתרון הבעיה על המים נעשה באופן מיוחד - ה' הורה למשה על עץ שיכול לרפא את המים, וכך היה. באופן זה, הדגים ה' את התלות בין קיום הוראותיו לבין הצלחתו ובריאותו של העם: ויאמר אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִישָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כֹּל הַמְחִלָּה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְוֹתַי לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵךְ (ט"ז, כו). כחלק מההכנה לקראת מעמד הר סיני וקבלת התורה, מדגים ה' לעם את הקשר הישיר בין קיום מצוותיו לבין הזכות לטוב. בסיפור מרה זה נראה כמתייחס לרמה הבסיסית ביותר של הקשר הזה - לא כתנאי שה' מצב כאילו הוא יעזור להם רק אם יקשיבו לו, אלא פשוט מתוך הבנה שמצוות ה' מכוונות לאמת המציאותית, ובנויות כך שההולך בהן נשמר מכל רע וזוכה לחיים בריאים וטובים יותר. כמו שאומר ה' במקום אחר: ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה' (ויקרא י"ח, ה). (ראו [בפוסט מאת הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל](#))

מתוך הרעיון הזה, חז"ל שמו לב שניתן ליצור זיהוי בין המים שקיבלו ישראל במרה, לכך שהיה זה גם המקום הראשון בו נחשפו לחוקים ומשפטים אלהיים. הקשר הישיר שיצר ה' בין הקשבה לדברי התורה לבין החיות מן המים, מביא למסקנה שבני ישראל אינם יכולים להתקיים למשך זמן ארוך ללא דברי תורה. רעיון זה מתואר על ידי הביטוי 'אין מים אלא תורה' (ראו גם [בפוסט מאת הרב אלחנן סמט](#))

מכילתא מסכתא ד'ויסע'

דורשי רשומות אמרו: "ולא מצאו מים", דברי תורה שנמשלו למים. וגמין שנמשלו למים? שנאמר: (ישעיה נה א) "הוי כל צמא, לכו למים!" לפי שפרשו מדברי תורה שלשת ימים, לכך מרדו. ולכך התקינו להם הנביאים והזקנים שיהיו קורין בתורה בשבת, בשני ובחמישי. הא כיצד? קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני, ומפסיקין בשלישי וברביעי, וקורין בחמישי, ומפסיקין בערב שבת.

שלב נוסף של אותו השיעור, מועבר לעם בתחנה הבאה שלהם - על ידי ירידת המן במדבר סין.

כבר בראשית דבריו, ה' מתאר למשה את תוכניתו המקורית להורדת המן לעם במדבר כחלק מהתנסות נוספת שהוא נותן לעם: ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתו אס לא (ט"ז, ד). יחד עם ירידת המן מקבלים העם מספר הוראות מאת ה' לגבי אופן ההתנהלות איתו: לאסוף ממנו רק כמות מוגבלת לאדם, לסיים את הכול ביום אחד ולא להשאיר למחר, וביום השבת להימנע מלצאת ללקוט. בדומה לתופעת המים המרים שהעם לא ידעו כיצד להתמודד איתה אבל מתוך הקשבה לדבר ה' זכו להמתקתם, ציפה ה' מהעם שישמכו על הוראותיו בנוגע לתופעה הניסית במדבר, בידיעה שהקשבה לו תביא להם את התוצאות הטובות ביותר של שימוש במזון החדש.

חשוב לשים לב, שכאשר אנשים מהעם נכשלו במעקב אחר ההוראות הם לא נפגעו מכך - לא בעונש, ואפילו לא בתוצאה הרסנית. במקום זאת, הם גילו כי ניסיונותיהם העיקשים לנסות דברים בדרך שלהם היו חסרי תועלת. כאשר התאמצו חלקם ללקוט יותר מן המצווה עליהם, הם גילו כי חזרו הביתה בדיוק עם אותה כמות כמו אלה

שעבדו פחות מהם: וימזו בעמך ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו (ט"ז, יח); המן שניסו לשמור מיום ליום התקלקל: ויחרו אנשים ממנו עד בקר ויךם תולעים ויבאש (ט"ז, כ); ואלה שיצאו ללקט גם ביום השבת לא מצאו דבר: ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו (ט"ז, כז). באופן זה למדו ישראל כי ההנחיות של ה' הן בעיקר לטובתם, חוסכות להם מאמץ מיותר ומאפשרות להם לאזן באופן מדויק בין כמות העבודה הנדרשת לפרנסתם לבין האפשרות למנוחה. איזון זה מתבטא באופן מיוחד במצוות השבת, המתוארת בפרשיה כמתנה אלהית: ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי (ט"ז, כט).

אופי ההנחיות הנוגעות לירידת המן, שמבטאות גם את חוקיות הנס, משיג מטרה נוספת: העם נדרש להתרגל למצב בו הוא תלוי כל הזמן בה' לצורך מזונו. הנטייה הראשונית של אדם הנמצא במדבר ופתאום מוצא מצבור של מזון, היא לאסוף ככל שיוכל ולשמור לימים הבאים. ה' דורש מבני ישראל לאסוף בכל יום רק כדי צורכם, וללכת לישון בלי שיש להם את המזון ליום המחרת. התנהלות כזו דורשת ביטחון מלא בה' לדעת שהשמש תזרח גם מחר, והמזון הנדרש יסופק לכל אחד יום ביומו.

מן הצד השני - מצוות השבת מתרגלת את האדם שכבר זכה לשפע מספק (לחם משנה ביום השישי) לשמח ולהסתפק במה שיש לו, ולא לצאת לחפש לעצמו פרנסה נוספת שהוא לא זקוק לה. עבודה שישה ימים בשבוע והקדשת יום אחד למנוחה מזכירה לנו יום יום שהרדיפה אחר המזון לא אמורה להיות עיקר הוויתנו, ומזכירה לנו לפנות זמן לשמח בעמלנו ולבטוח בה' שהפרנסה של המחר תבוא גם היא. (ראו גם בפוסט [מאת הרב יעקב מדן](#))

שילוב המסרים הזה - ההבנה כי הקשבה לקול ה' משתלמת, והיכולת לבטוח בו מספיק כדי להתפרנס בכל יום ליומו, מתומצת על ידי משה בספר דברים: ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (דברים ח', ג).

זווית אישית

מהו היחס שלכם לפרנסה ולכסף? כיצד לדעתכם ניתן לממש את המסר העולה מפרשת המן גם בחיי יום יום שאינם תלויים בנס גלוי? במה יכולה להתבטא ההכרה שהפרנסה היומיומית תלויה בה'?

ניסיונות הדדיים

הפעם, בני ישראל בודקים את יעילות השיעורים שלמדו ומנסים את ה'. ברגע שהם מגיעים למקום שאין בו מים, פונים האנשים אל משה ודורשים ממנו לדאוג להם: וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה (י"ז, ב) מצד תוכן דבריהם, הם דואגים לשמור על פנייה ישירה וסבירה - מבקשים מים לשתייה. אמנם, הכתוב מספר לנו את צורת הפניה על ידי הפועל 'וירב'. הם נגשים למשה ודורשים ממנו במריבה שידאג להם למים. משה מזהה את הטון של דבריהם, ומצליח להבין כי בקשתם לא באה מתוך צורך אמיתי, אלא רק כניסיון לבדוק את גבולות יכולתו של ה' להשיג להם מים גם במקום צחיח שכזה, ולבחון האם הוא יעמוד בהתחייבותו (שימו לב שעד כה לא קיבלו העם מים 'יש מאין', אלא רק זכו לריפוי של מים קיימים). בעקבות זאת, משה מסרב לשאת פעולה, והוא מסרב לפנות בצעקה לה' שיענה לבקשתם: ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את ה' (י"ז, ב).

כדי להוכיח לנו שהעם פתח במריבה שלא לצורך, התורה מקפידה להדגיש לנו שרק לאחר הדברים האלה, הגיע העם באמת לכדי צמא וצורך במים: ויצמא שם העם למים (י"ז, ג). אבל עד אז, העם כבר הגיע למסקנה שמשה מתחמק מהם ואיננו מעוניין/מסוגל לדאוג להם למים, ובשלב זה, במקום לשוב ולבקש כראוי מתוך צורך, הם פותחים בטענות: וילן העם על משה ויאמר למה זה העליתנו ממצרים להמית את בני ואת מקני בצמא (י"ז, ג). אז צועק משה אל ה', ששולח אותו להוציא לעם מים מן הצור בהר חורב.

מצד אחד, דרישת העם נענית לבסוף - ה' מוציא להם מים במדבר והם זוכים לשותות מהם. אבל מצד שני, משה לא הוציא את המים האלה מסלע ברפידים, אלא נדרש ללכת עד חורב, אל הר האלהים, ולהוציא אותם משם. ייתכן שיש כאן הבהרה - אם ישראל רוצים להשיג את המים, אמנם ה' יכול לספק להם אותם, אבל מקורם תמיד

יהיה במקור התורה. הניסיון שניסו בני ישראל לא נבע מתוך הקשבה מדויקת לדרכי ה', ולכן הרחיק מהם את מקור המים. ויחד איתו - הביא עליהם גם ריק רוחני שאפשר לעמלק לתקוף אותם:

מכילתא מסכתא ד'עמלק'

"ויבא עמלק" (שמות יז ח). רבי יהושע ורבי אלעזר חסמא אומר: המקרא הזה רשום כן ומפרש על ידי איוב, שנאמר (איוב ח יא): "היגאה גמא בלא בצעה? ישגה אחו בלי מים?.. כן ארחות כל שוכחי אל". וכי אפשר לגמא זה להתגדל בלא בצעה ובלא מים? "ישגה אחו בלי מים". וכי אפשר לאחו זה לחיות בלי מים? כך אי אפשר לישראל בלא תורה. ולפי שפרשו מדברי תורה, לכך בא עליהם השונא, שאין השונא בא אלא על החטא ועל העבירה. לכך נאמר "ויבא עמלק".

במלחמת עמלק כבר אין קריאה לעזרה, וגם לא צעקה של משה אל ה'. אחרי שיצרו בתוכם ריק של ספק בדבר הנוכחות האלהית והעמידה שלו בהבטחותיו, הדרך היחידה של העם להגיע בשלום אל הר האלהים היא על ידי התעוררות אמונית משלהם - להרים עיניהם כלפי השמיים ולהתעורר שוב לאמונה:

מכילתא מסכתא ד'עמלק'

וכי ידיו שלמשה מגברות את ישראל, או ידיו שוברות את עמלק? אלא כל זמן שהיה משה מגביה את ידיו כלפי מעלה, היו ישראל מסתכלין בו, ומאמינין במי שפקד את משה לעשות כן, והקדש ברונן הוא עושה להם נסים וגבורות.

סיכום:

בטרם מגיעים ישראל לכרות ברית עם ה' בהר חורב, הם עוברים כמה תחנות במדבר שמלמדות אותם את היחס לה' ולמצוותיו.

ביום סוף לומדים ישראל כי על מנת לזכות בעזרת ה', עליהם לבקש זאת ממנו ולהשתדל מעצמם. במרה מנסה ה' את העם בדבר הזה, ובשיתוף עם השפע המוכן להם באילים, מלמד אותם שהשיעה לחוקיו הטובים של ה' תביא עליהם בריאות ושפע אלהי. ובמדבר סין, חוקי ירידת המן מלמדים את העם את התלות של פרנסתם בה' ומתוך כך את השלווה והאמונה בה יוכלו לנהל את חייהם על ידי שמירת מצוותיו. כל אלה מהווים הקדמה חשובה לכריתת הברית עם ה' בסיני, על ידי הבנה מעמיקה של טיב היחסים בין העם לה' ומשמעות שמירת המצוות.

אמנם, ברפידים, העם בודקים את ה', ומביאים עצמם להסתפק בנוגע לאמינות הבטחותיו. ספק זה מרחיק מהם את מימי התורה ומביא עליהם את האיום העמלקי. בסופו של דבר, ההגעה להר סיני נשארת תלויה לגמרי בכך שהעם יקבל על עצמו מחדש את האמונה בה' ויבחר ללכת אחריו גם כאשר הוא מרוחק מהם.

להרחבה

[שיעור מאת הרב יובל שרלו: נסים ונסיונות בדרך מים סוף לסיני](#)

[שיעור מאת הרב מאיר שפיגלמן: תכנון הסדר של מאורעות בני ישראל במדבר](#)

[שיעור מאת פרופ יונתן גרוסמן: ירידת המן - שיעור באמונה](#)

[שיעור מאת הרב זאב ויטמן: כיום מסה במדבר](#)

[מאמר מאת שרון רימון: מטרת המסע במדבר](#)

[מאמר מאת הרב אלחנן סמט: עץ חיים היא למחזיקים בה \(מרה\)](#)

[מאמר מאת הרב עזרא ביק: המן](#)

[מאמר מאת אליעזר דניאל יסלזון: סיפור המן - התלונה, חמשת ההיגדים והנסיון](#)